

Eski mahallelerde küçük bir gezinti

Akin Atauz

02/11/2019

‘Kentin kimliğinde gömülü olan evrensel kökleri nasıl koruyacağız? Bugüne kadar ulaşmış mekan, tarihi ve arkeolojik binalar, dokular, nasıl ele alınacak? Bunun için nasıl örgütlenmeli, kim/ kimler örgütlemeli?’

Kentlerin, yaklaşık olarak 60 yıl belki 100 yıl önce yaşadığı gibi kalmış olan mahallelere, hala rastlanabilir. Kentin tarihsel kesimlerinde, belki daha da eski zamanların mekansal

düzenlemelerini, kullanılan teknoloji nedeniyle, hala basit ve karbon salınımı fazla olmayan işlerin/ üretimlerin yapılmasını, yaşamın/ insanlar arası ilişkilerin, modern neoliberal dünyadan birçok yönüyle pek de etkilenmemiş halini, hala görebiliriz. 2020'lere kadar kendini bir bakıma sürdürmeyi başarmış olan bu yaşam biçimi, kaç yıl daha sürecek acaba? Ve daha da önemlisi nereye doğru evrilecek? Kentlerin bu kesimleri büyük ölçüde, artık normal ve gündelik bir yaşamın parçası ve onun gereksinimlerini karşılayan bir yer olarak değil, daha çok "turistik" ya da "hediyelik", daha da kötüsü "nostaljik" bazı malların hala üretildiği bir yer olarak yaşayabiliyor. Bu malları üreten ustalar, hala orada o küçük dükkanlarda işlerini sürdürüyorlar. Bazı sokaklar ve evler-dükkanlar, aynı nostaljik ve turistik anlayışın bir parçası olarak, yalan-yanlış ve üzerinden sahtekarlık akan bir biçimde kısmen onarılmış /"restore edilmiş" olsa da nerdeyse eskisi gibi, ya da 1940'lar 60'lar, hatta belki daha da eskisi gibi görünmeye devam ediyor.

Tarihsel mekanları 'tüketmek'...

Esnafa baktığınızda, elinde yüzlerce yıldan beri kullanılan aletleri görürsünüz: Çekiçler, tokmaklar, pensler ve körükler, en fazla kollu-ayaklı dikiş makineleri... Artık pek fazla dokuma tezgahı görmezsiniz ama hala yapağıdan veya pamuktan/ ham ipekten bükülerek iplerin-ipliklerin yapıldığı, halıların-kilimlerin-bezin dokunduğu tezgahlar da vardır, kentin başka bir mahallesinde/ sokağında...

Demirciler, bakırcılar, pirinç parlatanlar, kalay yapanlar, deri işleri yapanlar, dikişçiler ve marangozlar, eski ve kullanılmış eşya satanlar, sokağı örten asma yapraklarının altında

kahveler ve çay ocakları, k fteciler, kebabılar, pideciler vb. hala görülebilir. Ama buradan alış-veriş etmeye gelenler, genellikle o sokağın ya da o yaşam tarzının insanı değildirler. İçinde yaşadıkları mekanların ve ilişkilerin biraz uzağına gitmek, kendilerini başkalaştırma ve yenileme zahmetine girmeden, çevrelerindeki mekanı ve insanları değiştirterek ferahlamak isteyen, kentin tarihsel mekanlarını “tüketen” insanlardır. Bazı sokaklardan eki sesleri gelmeye devam eder. Ama artık pek çoğunda elektrikli bir motoru olan aletler kullanılır. Yazın kepenklerini-kapılarını açmış dükkanlar- kahveler, kışın doğal gazla ısıtılır. Kendi kentlerinde “turist” gibi gezen kentliler, çay bardaklarının yanına cep telefonlarını koyarlar. Zaten aylar da belki kağıt poşetlerin içinde demlenmiştir? Turist gibi gezenler, bir AVM’de ya da dükkanların sokak üzerine sırlandığı modern çarşılarda nasıl ilgisizce geziyorlarsa, burada da öyle gezerler. Arada-bir de olsa, bakır bir tencere, kromajlı tenekeden bir semaver, boynuz saplı bir bıçak veya bir sepet, bir mangal almak, ya da, evdeki tenceresini kalaylamak isteyenler veya soğuk demir işi olanlar da belki gerçek bir ihtiyaç için buraya gelmiş olabilir.

“Turistik amaçlarla” üretilen mallara baktığınızda, gördüğünüz çoğu kez, esnafın kendi inançları, kültürel-politik eğilimleri doğrultusuna **“modernize ettiği”** bir parça: ya üç ya tek hilalli bir levha veya faşist bir liderin tabak içinde portresi, kayaların üstüne tırmanmış ve başını ulumak için aya da doğru kaldırmış olan hayvanlar ya da bir padişah tuğrası, kehribar tespihler, aptes ibrikleri gibi eşyalardır.

İnsan tuhaf gelen ne? Tam olarak ne geçmişe ne de şimdiye ait olmayan bu metal-ini-kumaş vb. “hediyelik” eşyanın/ malların yapılmaya ve satılmaya devam etmesi mi, bunu yapan esnafın tutuculuğu ya da politik bağnazlığı mı, ya da tam tersi çok “tüccar” çok para canlısı görünmesi mi, yoksa burayı gezmekte olan kent insanlarının, kentin eski bölümlerini/ “tarihi kent parçalarını”, daha da yapay/ simulasif hale getirmesi mi? Neoliberal kentin, kente yabancılaşmış neoliberal insan için, tüketilecek ve bir süre sonra bıkmak üzere, ilgine bir dekor oluşturulmaya çalışması mı?

Soruların yukarıdaki gibi sıralanması, bunların hepsinin sorunlu bir yanı olduğu düşündürüyor. Gerçekten “tuhaf” olan bir şey var. Ama ne olmalıydı, bunun yerine? Asıl sorulması gereken soru şu: Kentlerde eski dokunun ve ilişkilerin kısmen korunduğu/ yaşamakta olduğu mahalleleri/ kentin tarihi bölümlerini ne yapacağız?

Melez kültüre melez mekan

Korunacak mı? Nasıl? Korunmuş bir kent parçasının içinde yaşam nasıl devam edecek? Ya da korunmayacak mı? Eskimeye, çökmeye-yıkılmaya mı terk edilmeli? Yoksa ara bir çözüm bulup, biraz yenileyip, biraz restore ederek ve başka bir yüzyılın teknolojisine ve kentsel ihtiyaçlarına/ insanına-ustasına göre yapılmış mekanları, dokuları, “şimdiki zamanın modern” yaşamına adapte edip, melez bir kültür, melez bir mekan ve biraz şizofrenik bir ekonomi ve biraz nostalji taklidi kokan ama gerçekte anlamsız bir muhafazakarlıktan ibaret sosyo-politik ilişkiler mi koyacağız?

Belediyelerin genellikle tercih ettikleri, bu üçüncü yol oluyor. Dekor gibi boyanmış sokaklar ve olmayan bir şeyin taklidi, ya da kremalı pastadan yapılmış gibi, üzerlerinden sahtelik akan kent kesimleri oluyor ki, o “restorasyonun” yapılması mı iyi oldu, yoksa hiç yapılmamış olsaydı daha mı iyi olurdu, bilemiyorsunuz... Bir tarafta, belki **Paris**’te 19. yy.’da kullanılmış bir elektrik direğinin replikası, olmayan bir **“Selçuk”** ya da **“Osmanlı”** cephe ögesinin taklidi veya ilgisiz bir çini, hepsi de anakronik öğelerden oluşan, diyelim bir elektrikçiler/ avizeciler çarşısı, (güya) “restore edilmiş” konut mahalleleri...

Eski mahalleli/ yoksullar, hiçbir yerde kalmamış. Evlerin hepsi de, ya bir din örgütünün derneğine ya da “kentin muhafazakarlığını yaşatacak” bir vakfa verilmiş. Binaların hepsi betonarmeden yapıldığı halde, ahşap ve kerpiç karışımı hımış bir duvar gibi makyajlanmış. Arada-bir, “marka” bir kahveci ya da tatlıcı...

Biliyoruz ki, bu ülkenin mimarlık fakültelerinde, en azından 50 yıldır “restorasyon” bölümleri var. Türkiye’de bu konuda ne kadar çok çalışma yapılmış, ne kadar çok tartışma geliştirilmiş olduğunu da biliyoruz. Bu üniversiteler, kentlerin tarihi kesimlerini, tarihi ya da arkeolojik binaların onarımını hakkıyla yapabilecek o kadar çok mimar mezun etmişler ki...

Evet, bir uzmanlık becerisine, teknik bir beceriye sahibiz. Belediyelerin birçoğu için, mali kaynak da artık o kadar büyük bir sorun değil. Peki, sorun nedir ve nasıl bir durum (çözüm demek çok iddialı olur) soruyu, daha iyi bir biçimde yanıtlatabilirdi?

Kenti ilgilendiren bütün sorunlarda olduğu gibi, bu soru da çok yönlü, çok fazla tarafı ve boyutu olan bir soru.

Kim, nasıl yapacak?

Anadolu’daki bütün kentlerin, çok katmanlı/ çok kültürlü bir geçmişi var. Kentlerin sunulan kimlikleri, bunu bilmiyormuş gibi yapsalar da, kentlerde hala parçalarını gördüğümüz, kültür katmanları, her şeyi açıkça gösteriyor. (Bu katmanların nasıl olup da bir araya geldiği, ilişkilendiği veya koptuğu, kültürler arası etkileşimin kentleri/ kentsel yaşamı, nasıl biçimlendirdiği, ayrı bir tartışma konusu olarak önümüzde duruyor. Şimdilik bu konuyu, ilerideki bir tartışmaya saklayalım.)

Çok özet bir biçimde, kentlerin tarihsel kesimleri bakımından soruları söyle sıralayabiliriz: Kentin kimliğinde gömülü olan evrensel kökleri nasıl koruyacağız? Bugüne kadar ulaşmış mekan, tarihi ve arkeolojik binalar, dokular, nasıl ele alınacak? Bunun için

nasıl örgütlenmeli, kim/ kimler örgütlemeli? Belediye mi, akademi mi mi, sivil toplum-hemşehriler mi? Bu örgütlenmede, teknik bilgi ve ustalık/ uzmanlık konusu, nasıl yer alacak? Şu anda tarihsel kent kesimlerinde yaşamakta olan hemşehriler ne olacak ve onların sesi nasıl duyulacak, çıkarları nasıl gözetilecek? Kentin diğer hemşehrilerinin, kentin bütünü/ geçmişi ve geleceği ile kaygıları olan tüm kentlinin bir söz hakkı olacak mı, sözlerini nasıl söyleyecekler?

Bu sorular üzerinde düşünmeyi, bir sonraki yazıya kadar ertelemek ve bu yazıyı pek fazla uzatmadan bitirmek gerekiyor. Ancak gördüğünüz gibi bu, basit ve kolayca ideal çözüme ulaştırılabilecek bir konu değil. Dünyanın/**Akdeniz**'in birçok kentinde, yüzyıllardır, üzerinde düşünülüyor ve tartışılıyor. Tartışma Türkiye için bu kadar eski olmasa da, yine de yapılmış uygulamalara da bakarak, tartışmayı biraz daha ilerletmek, mümkün olabilir...

(Sürecek...)

Akın Atauz